

וכן אמר רבי אבהו: לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו, שהרי, אדם גדול הטיל אימה יתירה בתוך ביתו והאכילוהו עבדיו דבר גדול — כלומר, אבר מן החי [שנתלש מבהמה חיה ללא ששחטוה]. (118) ומנו — ומי הוא אותו גדול? רבי חנינא בן גמליאל.

ושואלת הגמרא: האכילוהו סלקא דעתך — האם הינך מעלה על דעתך שהאכילוהו ממש? השתא — עכשיו, שאנו יודעים שאפילו בהמתן של צדיקים, אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם (119) שתאכל דבר אסור. צדיקים עצמן, לא כל שכן הוא שהקדוש ברוך הוא מצילם מתקלות. ואם כן, איך יתכן שרבי חנינא בן גמליאל נכשל?

צריך אדם לומר — לשאול — בתוך ביתו, ערב שבת עם — קודם — חשיכה: האם עישרתם את הפירות הנצרכים לשבת? האם ערבתם ערובי חצרות? וכן לומר להם: הדליקו את הנר, לפני שיעבור הזמן". דברים אלו, צריך למימרינהו (116) — לומר אותם — לבני הבית בניחותא — בנחת ובשלוה [ולא מתוך כעס]. והטעם: כי היכי — כדי — דליקבלו מיניה — שיקבלו ממנו [את דבריו].

אמר רב אשי: אנא, לא שמיעא לי — אני לא שמעתי את אימרתו של — הא דרבה בר בר חנה. ואף על פי כן, קיימתיה במלואה מסברא (117) של עצמי [כלומר, מדעתי!]

גם אצל בני נח. מהרש"א. וכן מובא במסכת חולין דף צ ודף ק שאיסור גיד הוא חמור, מאחר ונוהג בבני נח.

ובספר בן יהוידע [לבן איש חי] פירש, שהטעם הוא משום שיש באיסור זה גם "לאור" של אבר מן החי. וגם "איסור עשה" של "אינו זבח". [כלומר, שמצוה לאכול רק דבר שנשחט. והעובר על זה, עובר על איסור אכילת דבר שלא נשחט].

119. יש להבין, איזה תקלה יש בזה שבהמתו תאכל דבר שאינו מעושר?

ותירץ במנחת יהודה על פי המבואר בפסחים (דף ט עמוד א), שאסור להאכיל טבל לבהמה. ומפרשים שם התוספות שהטעם הוא, משום שכל הנאה של כילוי הטבל, אסרה תורה.

אך העיר שם, שהרי במסכת חולין (דף ז). מבואר שהמעשה שהיה בדמאי ולא בטבל גמור. ואם כן, מוכח מכאן שגם בדמאי יש איסור של הנאה של כילוי.

116. וזה לשון הרמב"ם (פרק טו מהלכות אישות הלכה יט: ואל יטיל עליה [על אשתו] אימה יתירה. ויהיה דיבורו עימה בנחת. ולא יהיה עצב. ולא יהיה רוגז.

117. מבאר המהר"ם שיף, שאף על פי שגם רבה בר בר חנה אמר זאת מעצמו. מכל מקום, הוא דייק זאת מלשון המשנה. ראשית מזה שהתנא נקט "צריך אדם לומר", שמשמעותו לשון רכה ולא נקט להגיד או לצוות. ועוד מזה שאמר "בתוך ביתו", שמשמע שהכוונה בזה, שיהיה כמדבר עם עצמו. שהרי אם כוונת התנא שצריך לומר לבני הבית, היה צריך לנקוט "אל בני ביתו" וכד'.

ועל זה אמר רב אשי, שאף על פי שהוא לא דייק זאת מלשון המשנה כרבה בר בר חנה, מכל מקום הבין זאת מדעתו. וראה עוד מהרש"א בחידושי אגדות.

118. הטעם, שאיסור אבר מן החי נקרא "דבר גדול", משום שהוא המאכל האסור היחיד שנוהג

ומתוצת הגמרא: **אלא, ביקשו להאכילו** — סברו להאכילו — **דבר גדול ומאי ניהו** — ומה? **אבר מן החי** [ששחטו עבורו בהמה ואבד להם אבר אחד. ומפני שפחדו שמא ירגיש, (120) ויכעס, חתכו אבר כזה מבהמה חיה, והניחו במקום זה שנאבד, כדי שלא ירגיש].

הגמרא ממשיכה לעסוק בעניין שרטוט, ומספרת:

שלח ליה מר עוקבא מכתב לרבי אלעזר

ושאל: ישנם בני אדם העומדים עלי — כנגדי — בקביעות, (121) לחרפני ולגדפני. ובידי כח ואפשרות להלשין עליהם ולמוסרם למלכות. מהו הדין, [מותר לי או אסור]?

שרטט רבי אלעזר שורה על הנייר וכתב לו פסוק בתהלים [כתשובה לשאלתו]: "אמרתי **אשמרה דרכי, מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסומי, בעור רשעי לנגדני**". ומשמעותו היא: **אף על פי שרשעי עומד לנגדי, לריב עמי ולהקניטני. בכל זאת, אשמרה לפי מחסומי**, (122) ולא אלשין עליו.

בכוונת דבריו. שדוקא באופן כזה, שלא באו אלא לחרפו ולגדפו, אסור לו למוסרם למלכות. ויהיה עליו לשמור מחסום לפיו. אבל אם היה גניבא [אותו אדם שהציק לו], מוסרו למלכות. ודאי שאף למר עוקבא היה מותר למוסרו, כדי להציל את עצמו, כמו שפסק בשלחן ערוך חושן המשפט (סימן שפח סעיף ט ברמ"א). עיי"ש.

ובחדושי החתם סופר מוסיף, שמפירושי רש"י (בדיבור המתחיל: לנגדי), משמע שמדובר רק בעושה עמו מריבה ומקניטו. אכן, אילו היה מצערו בהפסד ממון או על ידי זיוף, אזי מותר היה למר עוקבא למוסרו עבור זה. וכמבואר ברמב"ם (פרק ח מהלכות חובל ומזיק הלכה יא). וכן הגיה הש"ך את לשון השלחן ערוך (בסימן שפח סעיף יב) בסעיף קטן גט וסעיף קטן ס. והוכיח שאף המפסיד ממון היחיד, מותר למוסרו.

ובמיצר לציבור ומצערם, ודאי מותר למוסרו למלכות עכו"ם. ואף להכותו ולאסרו ולקונסו. כמו שכתב שם בשלחן ערוך. ודקדק שם הש"ך (בסעיף קטן ט). שלדעת הרמב"ם נראה, שאפילו אם לא הוחזק למסור [כלומר שלא עשה זאת יותר משלוש פעמים], מותר למוסרו.

122. והאיסור למסור חברו למלכות, ללא סיבה

120. לכאורה צריך עיון, היאך עבר רבי חנינא בן גמליאל על הנהגה זו שהטיל אימה יתירה, עד שכמעט הכשילוהו. ועוד, הרי אפילו רב אשי הבין דבר זה מדעתו. ומדוע רבי חנינא לא שם ליבו לזה.

וצריך לומר, שרבי חנינא מרוב צדקותו וחסידותו הקפיד ביותר על עבדיו, שיזהרו וידקדקו עד מאוד בכשרות המאכלים. ובזכות הנהגתו הקדושה, הצילוהו מן השמים שלא יכשל.

ומכל מקום, אף שהיה צריך להטיל אימה כדי שידקדקו ביותר, ביקרוהו ח על כך שהטיל "אימה יתירה", אשר חרגה במעט יותר מן הנצרך, ובגללה עלול היה לצאת מכשול.

ומשום כך, הביאו בעלי התלמוד מעשה זה. ללמדנו, שאפילו אדם גדול, שכל מעשיו שקולים ומדודים, כמעט נכשל בהטלת אימה יתירה. כל שכן, לשאר בני אדם, כמה עליהם להזהר!

וראה במאירי (שבת דף לד), שיש חסידים המזהירים את בני ביתם שלא לבדוק ולעיין כתבשיל לאחר חשיכה, שמא, מחשש יראה, יבואו לידי חילול שבת.

121. כן פירש רש"י. וכתב הפני יהושע, שנראה

חזר מר עוקבא, שלח ליה מכתב נוסף, וכתב: **קא מצערי לי טובא** — הם מצערים אותי מאוד — **ולא מצינא דאי קום בהו** — ואיני יכול לעמוד בכך.

שלח ליה⁽¹²³⁾ רבי אלעזר פסוק נוסף: **"דום**

לה' והתחולל לו"⁽¹²⁴⁾ אשר פירושו הוא: **דום לה'** — התפלל לה',⁽¹²⁵⁾ והוא יפילם לך — לפניך — **חללים חללים**. השכם והערב עליהן לבית המדרש. והן — אותם האנשים המציקים לך — **כלין מאליהן** — מעצמם [ללא כל פעולה נגדית מצידך].

מוצדקת על פי ההלכה, מבואר ברמב"ם (פרק ח מהלכות חובל ומזיק הלכה ט), וזה לשונו: "אסור למסור האדם [ישראל] ביד העובד כוכבים, בין בגופו בין בממונו. ואפילו היה רשע ובעל עבירות. ואפילו היה מיצר לו ומצער. וכל המוסרו ביד עובד כוכבים, בין בגופו בין בממונו, אין לו חלק לעולם הבא". וכתב שם במגיד משנה שהלכה זו נלמדת מהמעשה המובא בגמרא כן. וזהו אפילו במקום צער. וכמו שנתבאר בהערה הקודמת. וכן פסק בשלחן ערוך (סימן שפח סעיף ט).

123. ראה בפני יהושע שמבאר, מדוע לא שלח לו מהתחלה פסוק זה.

ויש לעיין. מדוע כאן הגמרא אומרת: "שלח ליה". ואילו בפעם הראשונה הגמרא אמרה "שרטט וכתב ליה". וראה בהערה קכ"ו.

124. מפרש מהר"ל: **"דום לה'"** — המתן לתשועות ה' יתברך. ואז אתה בחלקו [כלומר שייך אליו]. אך אין לפרש כפשוטו. שהוא ישתוק, והקדוש ברוך הוא יעשה מלחמתו. כי למה ילחם הקדוש ברוך הוא מלחמתו?

אלא, בשביל שמלחמה זו שהיא מלחמת ה', לפי שהוא משכים ומעריב לבית המדרש. וכזה הוא אל השם יתברך. ודבר זה בעצמו יהיה גורם שיפיל שונאיו חללים, כי דבר זה נקרא מלחמת ה', כאשר ירצה [הרשע] להרע אל מי שהוא אל השם יתברך לגמרי.

125. בפירוש ראשון מפרשים תוספות, שהתכוון רבי אלעזר לרמוז שלו שיתפלל לה'. ומשום כך כתב המהרש"א, שנראה מדבריהם שאין הם גורסים, לפי פירוש זה, לבית המדרש. שהרי כוונתו היתה לבית הכנסת. אכן, המאירי מביא פירוש זה: "שעל תפילה הוא רומז", אך אינו משנה את הגירסא. ומסביר: "ולשון בית המדרש האמור בו, לפי שרוב תפילותיהם בבית המדרש". והטעם לזה הוא, כמו שדרשו רבותינו במסכת ברכות את הפסוק "לשמוע אל הרינה ואל התפילה" — במקום רינה של תורה, שם תהא תפילה". שתפילה בבית המדרש, שבו עוסקים בתורה, יותר מתקבלת. ולכן הקפידו האמוראים הקדושים לשאת את תפילתם דוקא בבית המדרש. וכמו שאמרו בדרך צחות (ברכות דף ח עמוד א), שרבי אמי ורבי אסי היו להם בעירם [טבריה] שלושה עשר בתי כנסת. ועם כל זאת, לא היו מתפללים אלא בבני עמודי [בין העמודים], היכא דהוו גרסי — היכן שהיו לומדים. וכן פסק בשלחן ערוך (סימן צ סעיף יח): **בית מדרש קבוע, קדוש יותר מבית הכנסת. ומצוה להתפלל בו יותר מבית הכנסת**. עכ"ל.

ומכל מקום. התוספות בפירושם השני מפרשים שרבי אלעזר יעץ למר עוקבא שישכים ויעריב לבית המדרש כדי לעסוק תורה. וכן כתב המאירי: "ומכל מקום עיקר הפירוש בו על תלמוד תורה". ומבאר בספר בן יהוידע [למרן בעל הבן איש חי]: ואמר: "עליהן", רצונו לומר שתשכים קודם להם ותעריב יותר מהם. כי

ואכן: **הדבר יצא מפי רבי אלעזר**, (126) ובאותו רגע **נתנהו לגניבא** — אותו אדם שהציק למר עוקבא — **בקולר**. [קשרוהו בשלשלת של ברזל. שבה קושרים את כל הנדונים להריגה על ידי המלכות].

ומעשה נוסף בעניין שרטוט:

שלחו ליה מכתב למר עוקבא, ושאלו: **זמרא**, (127) שנוהגים לשורר בכתי המשתאות. **מנא לן דאפור** — מניין לנו שהיא אסורה [מאז חורבן בית המקדש]? **שרטט מר עוקבא על הנייר, וכתב להם פסוק: "אל תשמח ישראל אל גיל בעמים"**.

ושואלת הגמרא:

ולישלח לחו מהכא — שישלח להם תשובה

מכאן [מפסוק זה]: **"בשיר לא ישתו יין. ימר** [יהיה מר] **שכר לשותיו"**.

ומשיבה הגמרא:

אי מההוא — אם היה שולח את הפסוק ההוא — **הוה אמינא הני מילי** — היינו חושבים, שדוקא **זימרא דמנא** — נגינה בכלי [כגון כינור] אסורה. **אבל דפומא** — שירה בפה — **שרי** — מותרת. **קא משמע לן** — לכן שלח את הפסוק, "אל תשמח ישראל וכו'". להשמיענו, שכל זימרה [שאינה של מצוה] נאסרה, (128) ואפילו בפה.

והגמרא מביאה דרשות נוספות בעניין מי שמציקים לו:

אמר ליה רב הונא בר נתן לרב אשי: מאי

ומוסיף בעל עיון יעקב: **"כי קללתו ודיבור של תלמיד חכם עושה רושם. ולכן לא שרטט וכו'."**

127. האיסור לזמר מפורש במשנה בסוטה דף מח (עמוד א). וראה שם בגמרא דברים נוראים, על אוזן השומעת זימרה לאחר החורבן. וכן מה קורה לבית שבו נשמעת זימרה.

וראה באגרות משה [שדבריו מובאים בהערה הבאה] שמן הסתם היו השואלים את מר עוקבא תלמידי חכמים. וידעו את דברי המשנה בסוטה אלא שביקשו לדעת, האם גם זימרה בפה אסורה. או שלא נאסר אלא בכלי שיר.

128. וזה לשון הרמב"ם (הלכות תעניות פרק ה הלכה יב והלאה): **"משחרב בית המקדש, תקנו חכמים שהיו באותו הדור שאין בונין לעולם בניין המסוייד וכו'.** וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר. וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר, אסור לשמוח בהן ואסור לשומען, מפני החורבן.

מאחר וגניבהא זה, [שהציק וציער למר עוקבא], היה חכם ובא לבית המדרש כמובא לקמן בסוף פרק הניזקין דף סב סוף עמוד א. עיין שם. אתה תשכים ותעריב יותר ממנו, **כדי שזכות התורה שלך תגן יותר מאותה "תורה שלא לשמה" שלו.**

126. ראה בכך יהודיע שמפרש, שמכיון שהזכיר מר עוקבא במכתבו הראשון עניין מסירה למלכות. לא רצה לשלוח זאת על ידי שליח בעל פה, אלא שלח זאת במכתב סגור. ולכן גם רבי אלעזר שלח לו תשובה במכתב. ושרטט את הנייר וכתב עליו את הפסוק.

אבל בפעם השניה, שלא הוזכר עניין מסירה למלכות. גם רבי אלעזר ענה לו תשובה בעל פה. ולכן לא נאמר בזה "שרטט וכתב", כמקודם. ומוסיף הבן יהודיע: ומאת ה' היתה זאת הסיבה, לשלוח מר עוקבא שילוח שני בעל פה. כדי שגם רבי אלעזר ישלח לו הדברים בעל פה, ואז יצאו הדברים מפיו ויעשו פרי. מה שאין כן, אם היה כותב במכתב לא היה מוציא מפיו.

אין זה במשמעותו יותר מאשר בפסוק השני "בשיר לא ישתו יין". אלא שאם היה נכתב רק פסוק אחד, אזי היינו מצמצמים את החידוש, וקובעים שלא נאסרה אלא זימרא בכלי, מאחר

יש בזה שמחה ותענוג ביותר, אך בפה מותר. אבל מאחר וניכתבו שני פסוקים, לכן דורשים מן הפסוק השני שגם זימרא בפה אסורה.

ומוסיף האיגרות משה בדעת הרמב"ם, שבעצם הפסוק הראשון לא נאמר דוקא על בית המשתה, אלא אוסר לזמר בכל מקום. ורק הפסוק השני מתייחס לשירה בבית המשתה. ואם כן נמצא, שעל האיסור לזמר בכל מקום, יש רק פסוק אחד. ולפיכך יש לומר, שבזה לא נאסרה אלא נגינה בכלי, שהיא חמורה יותר, וכנ"ל. ורק בבית המשתה, ששם נאסרה הזימרא על היין, ועל זה מזהירים שני הפסוקים, נאסרה עף השירה בפה. וראה שם, אין מבאר לפי זה את השקלא וטריא בגמרא.

וראה שם עוד, שיצא לבאר שיאן הכרח לומר שרש"י ותוספות נחלקו על הרמב"ם.

והנה, בשלחן ערוך (אורח חיים סימן תקס סעיף ג), פסק כדברי הרמב"ם. ובמשנה ברורה שם (בסעיף קטן יג), הביא את דברי הב"ח שפסק [שלא כשלחן ערוך] שאפילו שלא על היין, שירה בפה אסורה.

ולפי זה, כתב בשם האחרונים: ועל כן נשים המזמרות בפה בעת מלאכתן, יש למחות להן! ועיין שם בהמשך לשונו ובשער הציון (סעיף קטן כה), שאינו מדבר באופן שעלולים גברים זרים לשומען. וכן אין מדובר ששרות שירי עגבים [שירים אסורים]. אלא שרות סתם שירים, ואסר עליהן משום צער החורבן.

ותמה בספר ברכת אברהם על דברי המשנה ברורה. איך החמיר על הנשים בדבר שמפורש ברוב הראשונים להיתר. שהרי שירה בפה, שלא על היין, כלל לא נאסרה. עיין שם.

ואפילו שירה בפה, על היין, אסורה, שנאמר בשיר לא ישתו יין. וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תשבחות או שיר של הודאות לא-ל, וכיוצא בהן, על היין".

וכן כתב הר"ף במסכת ברכות (דף כא עמוד ב מדפי הר"ף), בשם רב האי גאון, וזה לשונו: "הא דאמרינן זימרא בפומא אסור. הני מילי [היינו דוקא כגון נגינות של אהבת אדם לחבירו, ולשבח יפה ביופיו וכו'. אבל דברי שירות ותשבחות וזכרון חסדיו של הקדוש ברוך הוא, אין אדם מישראל נמנע מזאת. ומנהג כל ישראל לאומרים בבתי חתנים ובבתי משתאות בקול נגינות ובקול שמחה. ולא ראינו מי שמוחה בזאת".

הרי"ף לא חילק בדבריו בין שירה בפה לנגינה בכלי, אבל הרמב"ם כתב: ואפילו שירה בפה, על היין, אסורה. משמע, ששירה בפה ללא יין מותרת, בכל עניין. וכן משמע שבכלי נגינה, נאסר לזמר אפילו בלי יין. [זאת אומרת אפילו שלא בבית המשתאות]. וצריך עיון מהיכן יצא לרמב"ם החילוק בין שירה בפה לנגינה בכלי. מאחר ובגמרא משמע שאין חילוק ביניהם.

אכן, בדברי רש"י משמע, שמפרש כל הסוגיא דוקא ביין. אך בלי יין מותר לזמר אפילו בכלי נגינה. וכן מוכח מהפסוק שהגמרא מביאה אחר כך "בשיר לא ישתו יין", שהאיסור הוא רק במזמרים על היין. ומכל מקום התוספות כתבו "וראו להחמיר בכיוצא" והביאו ראיה מהירושלמי. ומשמע מהראיה, שאף בזימרא שלא על היין יש להחמיר ולאסור.

וראה בתשובות אגרות משה (אורח חיים א סימן קסו), שעמד על הדיוק בדברי הרמב"ם. ומבאר. שהרמב"ם למד שגם מהפסוק הראשון שהגמרא הביאה "אל תשמח ישראל וכו'", מובן שאין לשיר אף בפה [ולא רק בכלי נגינה!]. אך

אמר ליה רב הונא בר נתן [ענה לו]: אי היה — אילו היה רב גביהא מבי ארגיזא הכא — כאן — היה אמר בה טעמא — [ודאי] היה אומר בכך דרשה בעלת טעם!

ומביאה הגמרא משהו אחר שפירש זאת:

רב אחא מבי חזיאה, אמר בה [בפסוק] פירוש הכי — כך: כל מי שיש לו צעקת לגימה על חבירו [שגוזל ממנו את פרנסתו, על ידי שיורד לשערי מזונותיו — למקורות הכנסתו], והוא דומם — אינו משיב. שוכן בסנה⁽¹³⁰⁾ — הקדוש ברוך הוא — עושה לו דין.

וממשיכה הגמרא בעניין אבלות החורבן [לאחר שעניין זה הוזכר בנושא השרטוט]:

אמר ליה ריש גלותא [ראש הגולה — נשיא יהודי בכל] לרב הונא: אותן עטרות מצויירות בגפריית או במלח שהיו עושים לחתנים מזהב או מכסף, או מוורדים והדסים, הנקראות כלילא. מנא לן — מניין לנו — שאכור להניחם על ראש החתנים, לאות אבלות?

אמר ליה: מדרבנן — מתקנת חכמים. וכמו ששינוי במשנה [במסכת סוטה דף מט עמוד א], דתנן: בפולמוס של אספסינוס — באותו

דכתיב — מהו שכתוב בפסוק: "וקינה ודימונה ועדעדה" [הנזכרים בגבול נחלת בני יהודה. ביהושע פרק טו פסוק כב]?

אמר ליה רב אשי: מתוותא — עיירות — דארץ ישראל. שבארץ ישראל — קא חשיב — הוא מונה [הפסוק].

אמר ליה, אטו אנא — וכי אני — לא ידענא — לא ידעתי — דמתוותא דארץ ישראל קא חשיב — שבא למנות את עיירות ארץ ישראל. כלומר, ברור הוא שלא התכוונתי בשאלתי, אלא לדרשה הנלמדת מפסוק זה. ולא לפשוטו של מקרא — שגם אני יודעו!]

אלא, אומר לך: רב גביהא מארגיזא אמר בה טעמא — פירש פסוק זה עם טעם: כל מי שיש לו קנאה⁽¹²⁹⁾ — כעס — על חבירו, מחמת שמצערנו. והוא דומם, ואינו משיב לו. שוכן עדי עד — הקדוש ברוך הוא — עושה לו — עבורו — דין.

אמר ליה — שאל אותו רב אשי: אלא מעתה שהינך מסכים לדרוש משמות הערים. אם כן, גם בשמות שמופיעים אחר כך "צקלג ומדמנה וסנסנה" הכי נמי — גם תדרוש כך?

נאמר "שוכן עדי עד". ואילו במי שיש לו צעקת לגימה נאמר "שוכן סנה".

ומפרש הרי"ף [בעין יעקב] בדרך הדרש: מי שחבירו מצערנו ואינו יכול לו. שוכן עדי עד, שהוא חי וקיים, עושה לו דין. שהרי [צריך הרשע לדעת], שלא לעולם חוסך להתגבר על חבירו. ויבוא יומו שיפרע ממנו הקדוש ברוך הוא.

129. רש"י מפרש קנאה — כעס מחמת צער שציערו חבירו. והוא לשון שאדם מתעבר על ריבו או על ריב אחרים, וכמו שמצאנו אצל אליהו הנביא שהעיד על עצמו "קנא קנאתי לה" (מלכים א פרק ט). וכן אצל פנחס בן אלעזר נאמר "בקנאו את קנאתי" (במדבר פרק כה). ששניהם נלחמו מלחמת ה'.

130. יש להעיר, מדוע במי שיש לו "קנאה"

אלא, לומר לך: בזמן שמצנפת בראש כהן גדול⁽¹³¹⁾ [שבית המקדש קיים], עטרה בראש כל אדם [ביום חתונתו וביום שמחת ליבן]. נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול [בזמן שנחרב הבית], נסתלקה גם עטרה מראש כל אדם [שבטל ששון כולם ואבדה שמחתם].

אדהכי — בינתיים — אתא — חזר — רב הונא אשכחינהו דהוי יתבי — מצאם שהם יושבים. ושמע את תשובת רב חסדא תלמידו.

אמר לו רב הונא לרב חסדא: האלהים — לשון שבועה — אין איסור להניח עטרה לחתנים מן התורה, כדברך, אלא מדרבנן. והפסוק שציינת, אינו מתייחס לעטרות חתנים. אלא לעטרה של מלך. שהיה יחזקאל הנביא מתנבא שתבטל הכהונה, ויגלה צדיקהו המלך לגולה. אלא — ומכל מקום — חסדא שמך וחסדאי מילך — חסודים

זמן שבו העלה אספסינוס את חיילותיו לירושלים, טרם בואו של טיטוס — גזרו חכמים על עטרות שמניחים על ראש חתנים ועל האירוס — עינבל [פעמון שמקשקשים בו בבתי משתאות], שאסורות להשתמש בהם.

ומספרת הגמרא:

אדהכי — בינתיים — קם רב הונא לאפנויי — להתפנות.

אמר לו רב חסדא [תלמידו של רב הונא שהיה שם ושמע את שאלתו אך לא רצה להשיב בפני רבן], לריש גלותא: קרא כתיב — [דבר זה] כתוב בפסוק — "כה אמר ה' אלהים חסר המצנפת והרם העטרה. זאת לא זאת. השפלה הנבה והגבוה השפיל".

והפסוק מוקשה: וכי מה עניין מצנפת, שהיא אחד מבגדי כהונה של כהן גדול, אצל עטרה של חתנים, שהפסוק מזכירם יחד?

ביטול הכהונה והמלכות בישראל. ומאחר והמלכות [של צדיקהו המלך] נתבטלה בבית ראשון. ואילו הכהונה נמשכה עד בית שני ולא נתבטלה. לכן, שואל מה עניין מצנפת, שהוסרה בבית שני בחורבן הבית אצל העטרה [המלכות], שהוסרה כבר בבית ראשון. היה צריך לומר קודם עטרה? ולכן פירשו ח, שעטרה היא עטרה של כל אדם [כל חתן] שהוסרה, כאשר הוסרה המצנפת מעל ראשו של כהן גדול.

וראה גם בפני יהושע, שמתעים מדוע מביאה הגמרא גם את סוף הפסוק "זאת לא זאת", אשר לכאורה אין לו כל שייכות לדרשה כאן. ומסביר הפני יהושע, שאילולי היה מביא את הסיפא: "השפל הגבוה". המדבר על צדיקהו, שניטלה ממנו המלכות וניתנה לגדליה בן

אך מי שיש לו צעקת לגימה, מאחר וחבירו יורד לתוך פרנסתו. הרי שוכן בסנה עושה לו דין. רצונו לומר, אפילו הסנה שהוא מקום קוצים, גם שם הקדוש ברוך הוא נמצא איתו בצערו. וכמו שכתוב: "עמו אנוכי בצרה". וכמו שדרשו ח. כמו כן כאן. אף שנראה לו ששקוע בצרתו, יעזור לו השם יתברך ויפרע מהיורד לחייו.

131. ראה במהרש"א (בחדושי אגרות) שמעיר, מדוע תולה מצנפת בעטרה. והרי בפסוק נכתב קודם מצנפת ואחר כך עטרה. ואם כן, היה צריך רב חסדא לומר הפוך: מה עניין עטרה אצל מצנפת, שנכתבה תחילה?

ומבאר המהרש"א, שפשט הפסוק מתנבא על

ונאים דברין. (132) בכך שדקדקת בלשון הפסוק "מה עניין מצנפת אצל עטרה".

ומעשה נוסף בעניין האבילות:

רבינא אשכחיה — מצאו — למר בר רב אשי, דהוה — שהיה גדיל כלילא — קולע ומלפך עטרה — לברתיה — לביתו [שהיתה כלה]. אמר ליה: לא סבר לה מר — האם האדון אינו סובר את הדרשה של רב חסדא [כלומר, אינו חושש לה], שנאמרה על הפסוק "הסר המצנפת והרם העטרה". אמר ליה — ענה לו — מר בר רב אשי: היקש הפסוק לא נאמר אלא דומיא דכהן גדול — בדומה לכהן גדול. דוקא בגברי — בגברים. אבל בנשי — בנשים, הפסולות להיות כהן גדול, לא נאמר?

הגמרא מפרשת קטע נוסף מהפסוק של רב חסדא:

ושואלת הגמרא: **מאי — מהו פירוש המילים: "זאת לא זאת", שבפסוק הנזכר?**

ועונה הגמרא: **דרש על זה רבי עירא דרשה. זימנין — לפעמים — אמר לן — לנו — אותה משמיה — משמו — של רב אמי. זימנין אמר לן משמיה דרב אסי: בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל "הסר המצנפת והרם העטרה", אמרו מלאכי**

השרת לפני הקדוש ברוך הוא: **ריבונו של עולם, זאת — זהו השכר — המגיע להן לישראל, על שהקדימו לפניך בסניי "נעשה" ל"נשמע". ולא ביקשו קודם לשמוע, כשאר אומות העולם!?**

אמר להן הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת: לא! אלא, זאת להן לישראל כעונש, על שהשפילו את הנכרה והגביהו את השפל והעמידו צלם כהיכל.

והגמרא מביאה דרשה נוספת של רב עירא:

דרש רב עירא דרשה אחרת. זימנין אמר לה משמיה דרב אמי. זימנין אמר לה משמיה דרב אסי. מאי דכתיב — מה שכתוב: "כה אמר ה' אם שלמים וכן רבים וכן נגוזו ועבר וגו'. אם רואה אדם שמזונותיו — פרנסתו — מצומצמים, יעשה מהן צדקה. וכל שכן, כשהן מרובין והולכין, שצריך לעשות מהן צדקה. [כדי להודות בכך לה', על הברכה שמשרה במעשה ידיו].

ושואלת הגמרא: **מאי — מהו פירוש המילים בפסוק: "וכן נגוזו ועבר וגו'?"**

ועונה הגמרא: **תנא — שנה התנא — דבי — בבית המדרש — של רבי ישמעאל: כל הגוזז מנכסיו ועושה מהן צדקה ניצל מדינה של גיהנם. משל, למה הדבר דומה? לשתי**

132. רב הונא תיקן את רב חסדא בפשט הפסוק, שעטרה היינו מלכות. ולא כמו שפירש הוא עטרה של חתנים. ודין עטרה של חתנים הוא רק מדרבנן, כמו שהמשנה אומרת במסכת סוטה. אמנם, מבאר המהרש"א, רב הונא התפעל מהדיוק שלו "מה עניין מצנפת וכו'".

אחיקם. לא היה יכול לפרש את הרישא על עטרה של חתנים, שהרי בפשוטו, מדבר הפסוק על עטרה של מלכות. אולם מאחר ומביא שהסיפא מדבר על מלכות. והפסוק אומר "זאת לא זאת". מובן שהרישא [התחלת הפסוק], אינה מתייחסת למלכות, אלא לעטרה של חתנים.

תני — שנה — רב יוסף — [בסגנון אחר]:
 שוב, אין מראין לו סימני עניות.

שנינו במשנתנו: רבי יהודה אומר מרקם
 למזרח כו':

ואומרת הגמרא: למימרא — לאמור [כלומר,
 מהמשך לשון המשנה משמע] — שעכו,
 לצפונה⁽¹³⁵⁾ — בסוף הצד הצפוני — של
 ארץ ישראל קיימא — נמצאת!

יש להקשות על זה מדברי התוספתא:

ורמינהו — קשה סתירה לכך מדברי
 התוספתא [מסכת אהלות פרק יח הלכה ח]:
 היה מהלך מעכו⁽¹³⁶⁾ לבזיב [הנמצאת צפון

רחילות — כבשות — שהיו עוברות במים.
 אחת מהן גזוזה, ואחת אינה גזוזה. גזוזה,
 שאינה סופגת,⁽¹³³⁾ עברה, ושאינה גזוזה, לא
 עברה. כך, הגוזז מנכסיו לצדקה — ירבו
 נכסיו. ומי שאינו גוזז לצדקה — אין נכסיו
 מתרביין.

וסיום הפסוק: "ועיניתיך לא אענך עוד".

ב-ז מה הפירוש "ועיניתיך"?

אמר מר זוטרא: אפילו עני, המתפרנס
 בעצמו מן הצדקה, יעשה צדקה.⁽¹³⁴⁾ ועל ידי
 זה יתקיים בו ההמשך, "לא אענך עוד". לא
 יוסיף הקדוש ברוך הוא לענותו בעניות.

אכן, ראה בספר דרך אמונה (הלכות מתנות
 עניים פרק ז' הלכה ה, סעיף קטן לב), ובציון
 הלכה שם (סעיף קטן פד), שדעת הט"ז ועוד
 כמה אחרונים, שאף עני שאין לו כדי פרנסתו,
 אינו פטור מלתת צדקה שלישית השקל בשנה
 (עיי"ש בדר"א ס"ק כט מהו שיעורו).

ועיין שם, שאף שבספר החינוך מצוה תעט
 משמע כדעת הש"ך. אך ברמב"ם, בספר המצוות
 מצוה קצה, משמע כדעת הט"ז.

135. המהר"ם שיף מפרש את דיוק הגמרא.
 שבודאי אין היא מתכוונת ללמוד מדברי המשנה
 שעכו נמצאת בצפון, שהרי זה דבר פשוט ואין
 בו כל חידוש.

אלא, דיוק הגמרא הוא, שעכו היא קצה הצד
 הצפוני של ארץ ישראל. וזוהי כוונת רש"י
 שמפרש בדיוק: "סוף הצפון".

ועל זה מקשה הגמרא מהברייתא, אשר בה
 משמע שארץ ישראל נמשכת צפונה גם אחרי
 עכו.

136. הגמרא סברה בהוה אמינא, שעכו נמצאת

133. הטעם שצריך, מי שנכסיו מתמעטין,
 לעשות מהן צדקה. מבאר המהר"ל: כי הגוזז
 מנכסיו ועושה מהן צדקה ומשפיע משלו
 לאחרים, מסלק את החומרניות שלו ומקרב את
 נשמתו אל המעלה הנבדלת. ולפיכך הוא עולה,
 כי עד כה החומריות היתה מורידה אותו למטה.
 כמו שהצמר מכביד על הרחל. כך גם הנשמה
 של האדם, שהיא מן העליונים ואינה סובלת
 מדאי החומר. לכן צריך להעלותה על ידי מצות
 צדקה, שהיא הפך מן החומריות.

ואמר גם שניצול מדינה של גיהנם. כי הגיהנם
 הוא מטה, והוא ראוי לכל מי שנמשך אחר
 החומריות שהוא תמיד חסר וכו'.

134. וראה בשלחן ערוך (יורה דעה סימן רמז
 סעיף א"ב) ובביאור הגר"א (סעיף קטן ג).

ובסימן רמח סעיף א, פסק השלחן ערוך,
 שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן
 ממה שיתנו לו. אך עיין שם בש"ך (סעיף קטן
 א), שהיינו דוקא כשיש לו די פרנסתו [לצורך
 עצמו ומשפחתו]. אבל אם אין לו די, איון חייב
 ליתן צדקה. וכמו שנפסק בסימן רנא סעיף ג.